

Stručný nástin vzniku a vývoje Theosofické společnosti

Theosofická společnost vznikla 17. 11. 1875 v New Yorku. Do jejího čela se postavili Američan Henry Steel Olcott a Ruska Helena Petrovna Blavatská. Oba tehdy zkoumali špiritistické jevy na statku rodiny Eddyových v americkém Chittendenu. H. S. Olcott a H. P. Blavatská kolem sebe soustředili řadu vědců, advokátů, lékařů, kazatelů, známých spiritistů a novinářů a jejich cílem bylo čelit vlně spiritismu, který tehdy zaplavoval Ameriku stejně jako Evropu. Šlo o nový přístup k mediálním fenoménům a rovněž o nový postoj vůči materialistické vědě poté, co selhal spiritismus, který měl stejný cíl a nakonec ve snaze podávat „hmatatelné důkazy“ o existenci duchovního světa materialismu sám propadl.

V sedmdesátých a osmdesátých letech pak došlo k renesanci a zakládání nejrůznějších, částečně veřejně působících společností

Helena Petrovna Blavatská a Henry Steel Olcott, zakladatelé Theosofické společnosti.

a řádů, které se zabývaly okultními fenomény, přičemž Theosofická společnost (založená roku 1875) je pouze jedním z těchto sdružení, přestože se jedná o nejmohutnější pokus se záměrem o silnou a širokou popularizaci nadsmyslových skutečností. Je možné říci, že vznik Theosofické společnosti byl po vlně spiritismu druhým pokusem popularizovat duchovněvědné poznatky a čelit tím vlně materialismu. Metody získávání těchto poznatků se podobaly metodám spiritistů a mediumistů. Rozdíl spočíval v tom, že zatímco ve spiritismu se média veřejně doporučovala, v theosoíických kruzích se využívala pouze vybraná média v užších kruzích (interně) a teprve potom se sdělení získaná jejich prostřednictvím zpřístupňovala široké veřejnosti, což byla metoda, kterou používaly i jiné okultní řády a společnosti.

Nejvýznamnějším médiem Theosofické společnosti byla sama její zakladatelka H. R. Blavatská. Knihy, které sepsala, svědčí o naprosto mimořádné inspiraci. Ve svých dílech odkazuje na množství naučné literatury rozptýlené po knihovnách celého světa, přičemž je zřejmé, že z ní nemohla mít v rukou ani zlomek. Problém jejích mediálních sdělení však spočíval v její chaotické povaze a ve zvláštním osobním příklonu k východní spiritualitě. To se v průběhu doby stále více projevovalo i v jejích spisech a v zaměření celé Theosofické společnosti, která měla od roku 1879 sídlo v Indii.

V theosofii se jedná o pokus obnovit staré vědění o duchovních bytostech a silách ve světě, vědění o božském světě, neboli o obnovu božské moudrosti (theo-sofie). H. P. Blavatská neusilovala o nic menšího než o sjednocení náboženství, filosofie a vědy. Ve stanovách byly zformulovány hlavní cíle Theosofické společnosti takto:

1. *Příspěť k utvoření jádra všeobecného bratrství lidstva bez rozdílu rasy, víry, pohlaví a stavu.*
2. *Podporovat srovnávací studium soustav náboženských a přestění filosofie a vědy.*

3. *Poznávat duchovní zákony a síly, dřímající v člověku a celé přírodě.*

H. P. Blavatská usilovala o sjednocení náboženství, filosofie a vědy.

Theosofická společnost má být sdružením lidí usilujících o poznání pravdy vzhledem k nejvyšším statkům života. Členy společnosti nespojuje nijaké předem stanovené vyznání víry, neb kdo touží po světle, nachází na své pravé cestě, co jest pravé, necht' vychází z hlediska jakéhokoli. V tomto hledání ryzí pravdy skýtají si členové vzájemně podporu. "

Na počátku sídlila Theosofická společnost v New Yorku, ale už v roce 1879 bylo hlavní sídlo přeloženo do indického Adyaru. H. P. Blavatská roku 1885 kvůli rozporům uvnitř Společnosti přesídlila z Indie do Evropy, kde vytvořila a vedla určité esoterní jádro Theosofické společnosti, tzv. Easter School (ES), a kde roku 1891 v Londýně zemřela. Zanechala po sobě řadu žáků (například H. S. Olcott, A. Besantová, W. Q. Judge, K. Tingeley, G. R. S. Mead, A. Keightley, F. Hartmann), mezi nimiž ale vládly neustálé spory a boje. To mělo za následek, že

se po smrti H. P. Blavatské původně jednotná Theosofická společnost rozštěpila a rozpadla do několika theosofických sdružení:

1. Theosofická společnost se sídlem v Adyaru. Původní organizace s prezidentem H. S. Olcottem, později A. Besantovou, která se skládala z mnoha autonomních národních sekcí.
2. Theosofická společnost v USA s prezidentem W. Q. Judgem. Oddělila se od Olcottovy Theosofické společnosti.
3. Univerzální sbratření se odštěpilo od Theosofické společnosti v USA po smrti W. Q. Judgeho. Prezidentkou byla K. Tingleyová.
4. Mezinárodní theosofické sbratření se sídlem v Lipsku. Založeno roku 1897 v Mnichově F. Hartmannem.
Pro české poměry jsou důležitá první a poslední sdružení, která k nám organizačně zasahovala.

Vedle Theosofické společnosti se v poslední čtvrtině 19. století veřejně rozvíjel také novodobý hermetismus. Hermetismus představuje tradiční staroegyptskou mysterijní moudrost, která má prastaré kořeny, obsahuje zasvěcovací metody a velké množství poznatků o nadsmyslovém světě, zahalené do obrazné a jazykové symboliky. Tento proud spatřuje svého zakladatele v egyptském bohu Thovtovi (řecký Hermés, odtud hermetismus). V průběhu staletí se vyvinuly nejrůznější varianty původního egyptského hermetismu. Ty byly až do poloviny 19. století pěstovány v uzavřených okultních společnostech a bratrstvech. Základnou pro pěstování novodobého hermetismu se v Evropě stal převážně tzv. martinistický řád. Theosofická společnost byla personálně s martinistickým řádem úzce spojena, sám velmistr řádu Gerard Encausse-Papus byl roku 1887 přijat do pařížské theosofické lóže Isis. Také v českých poměrech se objevuje několik důležitých osobností, na nichž je možné spojení obou proudů sledovat.

Tomáš Zdražil